

Castell de Tous

Notes i guió per a la visita

PATRIMONI

Anoia Patrimoni SCP

c/ Sant Magí, 41

08710 Santa Margarida de Montbui

635 922 384

anoiapatrimoni@gmail.com

Índex de continguts

Resum històric.....	3
Descripció.....	5
Recorregut de la visita.....	6
Guió.....	7

A stylized, geometric logo for the word "PATRIMONI". The letters are composed of simple shapes like triangles, squares, and circles, creating a modern and abstract look. The logo is centered on the page and has a light, faded appearance.

Resum històric

El castell de Tous s'alça en un petit turó de 457 metres, dominant el poble de Sant Martí de Tous així com l'antic camí ral de Santa Coloma a Igualada, cosa que ja n'explica, per si sola, la ubicació privilegiada que ocupa.

Aquest castell es troba documentat ja l'any 960 en la donació que féu el comte Borrell II, comte de Barcelona i Osona, de diversos castells anoiencs al bisbat de Vic, si bé el castell de Tous formava part del terme castral de Montbui, al comtat de Manresa. Forma doncs, part de la xarxa de castells fronterers del comtat de Manresa, oposant-se a la Marca Superior d'Al-Andalus (al-T'agr al-Alà).

El 1015 el bisbe de Vic, Borrell (1010-1017) va encarregar la construcció d'una fortalesa a Ató en un lloc anomenat Coma de Riquer dins del terme de Tous. Pocs anys després, en temps del bisbe Oliba de Vic (1017-1046), es cedí la fortalesa de Tous, juntament amb els de Montbui i Ocelló a Guillem d'Oló o Mediona, el qual encomanà la castlania a un tal Bernat de Tous. Malgrat això, al llarg del s. XI hi va haver diversos plets sobre els límits jurisdiccionals d'aquest castell. El 1018 es va promulgar una sentència per la qual s'hagué d'establir quina era l'extensió del terme de Tous i quina era la del terme de Roqueta del que n'era senyor Hug de Cervelló, oncle de Sendred de Gurb-Queralt. El 1027 hi va haver un nou intent d'usurpació per part d'aquest darrer d'un sector del terme de Tous, que acabà amb un dictamen a favor del bisbe Oliba de Vic.

A partir de l'any 1032 i segons consta al testament de Guillem de Mediona, el castell passà a Ramon de Tous, fill de Bernat I de Tous, el primer castlà conegut d'aquest llinatge. Així el castell de Tous quedava separat del de Montbui, de forma definitiva i s'afrontava als termes dels castells de Fiol, la Roqueta, Miralles i Montbui.

El llinatge dels Tous acabà senyorejant de forma definitiva el castell de Tous a partir del segle XIV, que havia passat del bisbat de Vic al domini reial. Així s'anaren succeint diversos senyors de Tous, de nom Bernat i Ramon, alternativament i que desenvoluparen diverses tasques de govern per a la cort dels comtes de Barcelona.

Així sabem que Ramon (o Guillem) de Tous participà en l'expedició de la Gran Companyia Catalana d'Orient a l'Imperi Bizantí o bé que diversos senyors de Tous exerciren càrrecs de confiança de la monarquia: governadors de Mallorca, de Sardenya, diverses batllies, etc. Però fou a Sardenya on el llinatge dels Tous s'estroncà. Així, el 1409 morí a Sardenya Bernat de Tous, deixant vídua i un fill menor: Bernadó.

Així fou com Beatriu de Vilanova, degut als deutes deixats pel seu marit (que havia hipotecat el castell per sufragar l'aventura sarda, per altra banda, una molt bona oportunitat de negoci per a la noblesa catalana), es veié perseguida pels seus creditors i va haver de vendre el castell que passà a mans de Ponç de Perellós el 1423, donant origen, d'aquesta manera, a la llegenda de "La senyora de Tous". La dita sobre la malgastadora senyora de Tous que recull mossèn Cinto Verdaguer en una poesia datada el 1897:

"Si jo hagués sabut que era menja tan bona / lo pa de mestall barrejat amb les nous,
ai! no envejaria del rei la corona / i seria encara senyora de Tous."

Anys més tard, Joana de Perellós va vendre el castell i la jurisdicció a Joan Sapllana, iniciant-se així el domini Sapllana que perdurà durant bona part del segle XV, coincidint amb la Guerra Civil catalana. Els Sapllana es mostraren favorables a la causa de Joan II, cosa que els enfrontà directament amb la vil·la d'Igualada que es decantà del bàndol de la Generalitat, una circumstància

que deixava completament envoltada la vil·la, no només pels dominis dels Cardona (que controlaven l'extensa baronia de la Conca d'Òdena) si no, ara també, pel territori de Tous.

No obstant això, el 1505, Isabel Saplana i Joan Ram cedien el castell i la jurisdicció de Tous al monestir de Sant Jeroni de la Vall de Betlem, més conegut com de la Murtra, a Badalona.

La primera operació dels jerònims, com a nous senyors de Tous, consistí en assegurar-se el domini total de la senyoria de Tous, així s'asseguraren l'exercici de la justícia (alta i baixa) així com de tots el drets reials, lluïsmes, censos i rendes. Fins i tot el 1539 acabaren dominant, per butlla papal, el dret a l'elecció del rector de la parròquia de Sant Martí, cosa que els permetia el domini absolut de Tous: en els aspectes materials i en els ideològics. Tot això, evidentment, no fou rebut amb gaire entusiasme per part dels habitants de Tous que sovint protestaren.

També en aquests moments el castell comença a funcionar com una petita comunitat depenent del monestir de Sant Jeroni de la Murtra, tot i que no consta que fos considerat monestir, ni tan sols cel·la d'aquell, cosa que ens fa pensar en que, de fet, els jeronims que hi van fer estada ho devien fer de forma temporal i en funció d'alguna activitat concreta: l'administració de les rendes de la dominicatura o, com en el cas de fra Vicenç, alguna tasca puntual, tot i que la seva presència fóu relativament important entre 1539 i 1770.

Durant aquest període la pressió fiscal augmentà i així els jerònims implantaren, per exemple, la obligació de fer servir els molins del senyor (fins i tot en van construir un de nou), la obligació de fer servir el forn senyorial (esquivada pels habitants de Tous amb el pagament de quatre quartans¹ de forment) o la imposició de nous delmes i obligacions com les de dur les olives al trull del senyor o el raïm al cup dominical.

El segle XVII, però fou dur a Tous. Així a les males collites s'uniren els estralls provocats per la guerra de Separació i les epidèmies. El 1653 hi havia caritat de pa i escudella diària, mentre que al monestir de Sant Jeroni es mantenia cada dos dies.

El segle XVIII, però, fou de redreçament per a Tous, sobretot gràcies a l'expansió de la vinya, a través de contractes de rabassa morta, que, al seu torn, generà un important sector vinculat al transport: els traginers.

Els inicis del segle XIX veieren com el sistema feudal es descomponia. Així, als endarreriments en el pagament de les rendes feudals s'hi sumaren els efectes de la Guerra del Francès primer i de la revolució liberal més tard.

Finalment, i degut a les desamortitzacions (les del trienni liberal i la de Mendizábal) el castell de Tous fou abandonat pels jerònims i adquirit per Marçal Grau el 1835, que el va revendre posteriorment, a Ramón Miquel de Recasens i, finalment, al 1918, Narcís Rojas i Godó el comprà, quedant en mans d'aquesta família igualadina fins ara.

¹ Un quartà equival a 5.79 litres.

Descripció

Es tracta d'un castell d'origen **romànic**, el nucli del qual el configura la **torre mestra**. A partir d'aquesta es desenvolupen dos grans recintes: el recinte sobirà, ocupat per diverses dependències a l'entorn d'un pati **gòtic**. Entre aquestes dependències destaquen la sala del castell i la capella, així com les antigues cisternes i cups del castell que es troben als murs que donen al recinte jussà.

El recinte jussà és format per les muralles perimetrals del castell i el pati, tot ell dominat per la **torre dels guaites o ballesters**, situada ben bé a sobre del **portal** d'accés al castell. Aquest clos emmurallat s'estén en 187 metres i ocupa una extensió de 1850 m².

L'edifici mostra l'evolució històrica amb diverses construccions i estils sobreposats, des del romànic original, passant pel gòtic, visible en les finestres exteriors i els arcs apuntats de la capella i elements posteriors, com els murs exteriors atalusats corresponents a l'època moderna i pensats per repel·lir atacs artillers.

Recorregut de la visita

Entrada. Torre i muralles exteriors.

Pati d'armes jussà.

Patí interior, o tinell.

Capella.

Sala noble antiga.

Sala noble nova.

Sortida al pati d'armes

Capa sense títol

- AECOM
- Senyora de Tous
- Escala d'accés
- Portal i Torre dels guaites
- Pati gòtic
- Torre Mestra
- Capella
- Sala
- Pati d'armes
- ↳ Línia T1
- ↳ Línia T3

Guió

Abans d'entrar al castell, pròpiament dit, farem esment de les estructures de fortificació exteriors. Així, destaca la **torre mestra**, que domina el poble de Tous i que és el nucli romànic del castell, si bé, com tot el conjunt, ha patit importants modificacions i adiccions.

Tot seguit, i a partir d'ella, veiem com es desenvolupa el mur de les diverses sales que formen el castell. Destaquen en el primer pis els **murs atalusats**, corresponents a una refacció d'època moderna (s.XIV-XV), i que tenen com a objectiu enfortir els murs enfront d'atacs d'artilleria. Així mateix, podem observar com al **segon pis** apareixen elements **gòtics**, com els capitells i columnes de les finestres, el pas de ronda o galeria també es correspon a aquesta fase constructiva, però no així els contraforts, afegits ja al segle XIX.

Un cop feta l'entrada al pati d'armes jussà, cal destacar tres elements: la **cisterna**, de la que només podem veure l'accés exterior, que pren forma de pou; el **camí d'accés** al portal principal del castell, en forma de "S", i el mateix portal, protegit per una torre barrana i matabans, coneguda popularment com la **torre dels Ballesters**.

Tot seguit, accedirem al pati interior, o "tinell". Es tracta d'un **pati d'estil gòtic** (vegeu les arcades apuntades de l'esquerra i les finestres del primer pis), on destaca l'escala, sobreposada a un arc de mig punt que dona accés a la capella.

Aquest és un espai que complia funcions de celler o magatzem, sostingut per arcs apuntats. La configuració de l'espai és estranya, i ara fa les funcions de capella, **dedicada a la Verge dels Dolors**. Destaca un accés a un espai subterrani, una antiga **fresquera**. El més destacable d'aquest espai és que ens mostra com ha anat creixent el castell. Tot i que el mur de tancament és romànic (mur en espiga) en alguns punts podem veure tancaments i cantonades ara inexistents.

Accedirem al segon pis per l'escala del pati, on trobem la **sala noble "antiga"** sostinguda per arcs apuntats i columnes. Aquesta comunica amb la torre, ocupada per una cambra, i la **sala noble "nova"**, espai construït sobre l'antic magatzem i celler situat al primer pis i de factura moderna.

Baixarem, al primer pis i des d'allà cap el pati i l'exterior, donant per finalitzada la visita al castell.